

Угорці Середнього Подунав'я у повідомленнях Костянтина Багрянородного та зовнішньополітичних планах Візантійської імперії X ст.

Роки правління Костянтина (945 - 959) не безпідставно вважаються апогеєм політичної та військової могутності Візантії. Велич держави вимагала відповідного ідеологічного підґрунтя, яке було б проєкнuto нормами та цінностями християнської віри. Костянтин відродив універсалістську греко-римську ідею щодо права "обраного" народу панувати над ойкуменом, фактично цей імператор заклав основи "ромейського расизму". Звичайно, могутня держава вимагала чітких, продуманих дій правителя, прихильника нової державницької доктрини, яка б не тільки відповідала потребам сьогодення, але й була б сприйнята та успадкована прийдешніми поколіннями. Останнє було дуже актуальним для Костянтина Багрянородного. Думки про велич Імперії та імператорської влади поспішувалися з турботою про свого сина - спадкоємця. Саме це і було причиною написання твору "Про керівництво імперією" - "De administrando imperio" (948 - 952 pp.). Це було повчання, допомога у керівництві для наступника Костянтина - Романа II (959 - 963). Твір одразу не призначався для широкого кола читачів і навіть для еліти візантійського суспільства, оскільки в ньому було багато тасмних порад, які торкалися сфер дипломатії та міжнародних відносин. Саме тому твір "Про керівництво імперією" залишався майже невідомим його сучасникам, а також письменникам наступних часів. Згадки чи посилання на нього були відсутні у більш пізній візантійській історичній традиції. Тому не випадково, що цей твір зберігся лише в єдиному Паризькому рукописі, який датується XI століттям. Суперечливим є те, наскільки цей твір мав практичне значення, у всякому разі, менш за все ймовірно, що Роман II керувався порадами свого батька на протязі свого недовготривалого терміну правління.

Основна суть твору полягала в розробці системи відносин Візантії із сусідніми народами та країнами з точки зору політичної вигоди для Імперії, визначалися засоби підкорення кожного з цих народів, обґрунтовувалися потреби попередження можливих претензій "варварів" щодо Візантії, подавалася інформація про походження народів, описувалися їх звичаї, військовий потенціал. В оцінці варварів прослідковувалася певний цинізм, зневага, доводилася зверхність візантійців над всіма іншими народами. В цьому полягала наріжна геополітична концепція Костянтина, в якій допускалися можливості свідомо йти на політичні фікції, підкупи, підступність, розраховану на легковірність та примітивність "варварів", яких дозволялося, в інтересах Імперії, вводити в оману, тобто діяти за принципом - "Divide et impera" - розподіляй та володарюй. Така позиція Костянтина по відношенню до народів і країн, про які

він писав, повністю збігається з ідеологічною доктриною Візантії, за якою Імперія становила собою світовий човен, імператор - необмежений правитель, а Константинополь - мати міст всього світу. Культ служіння Імперії, єдиний та богоподібний - головний критерій моральності, який визначав поведінку і зміст життя кожного ромей. Більше того, покірність по відношенню до Імперії з боку іноземців зображувалася Костянтином, як норма у міжнародних відносинах. Через критерій лояльності сусідів до Візантії, народи поділялися на "корисні" та "шкідливі" для ромей.

Для переважної більшості середньовічних візантійців, як представників еліти так і рядових громадян, було притаманне циклічне розуміння ходу історичного розвитку, і тому від автора будь-якого твору політичної, історичної чи релігійної спрямованості, не вимагалася безпристрасного та об'єктивного подання інформації, а інтерпретація історичних подій використовувалася в певних цілях, коли необхідно було прославити, або навпаки, піддати нищівній критиці минуле та сучасне окремих народів. У відповідності до таких завдань більшість візантійських істориків пропускали матеріал, який не підпадав під існуючі канони, підбирали факти без особливої перевірки, навіть використовували сумнівні відомості та чулки. Середньовічний історик приділяв підвищену увагу зовнішній стороні у поданні матеріалу і розраховував на відповідний емоційний ефект, який повинен був впливати на почуття та думки читача: введення якихось спеціальних речей, штучна драматизація подій, відтворення не стільки реальної історичної події, скільки її літературної інтерпретації. До історичного твору підходили не як до наукового дослідження, а як до свого роду художнього твору, різновиду дидактичного жанру у формі повчань, нотаток та описів. Особливим попитом серед візантійських читачів користувалася вітчизняна історія та описи подій, що відбувалися у "ближньому зарубіжжі". Саме тому переважав інтерес до локальних історій окремих регіонів, а факти світової історії групувалися навколо конкретного історичного центру - Константинополя. В "Керівництві імперією" містилися відомості про різні народи та країни Близького Сходу, Кавказу, Центральної Європи, Північного Причорномор'я та Стародавньої Русі - регіони, які входили в різній мірі в коло військових, політичних, економічних та релігійних інтересів Візантії. На цьому фоні зрозуміла особлива зацікавленість ромей Середнім Подунав'ям, де у X ст. оселилися угорські племена.

Однією з популярних тем візантійських політичних творів було протиставлення цивілізованого світу (в образі Візантії) та дикого, "варварського" кочового світу. Однак, і тут візантійські політики та історики розглядали своїх кочових сусідів, у тому числі і угорців, через призму уявлень про внутрішній устрій своєї держави, тому не дивно, що багато з того, що вони не розуміли, просто відкидалося. Зрозуміло, що про будь-яку об'єктивність в цьому випадку годі й говорити. Автори часто вживали вітчизняну термінологію і майже не вловлювали етнічних та культурних відмінностей між окремими народами. Це

проявлялося у вживанні єдиної спільної назви для позначення цілого ряду народів. Якщо мова йшла про опис держави чи союзу племен, то автори джерел в основному вказували на панівну групу населення і дуже рідко згадували про назви інших другорядних племен. Що стосувалося внутрішньої соціальної структури кочових народів, то вона розглядалася як щось аморфне, позбавлене чітких соціальних форм, а елементи будь-якої організації сприймалися виключно як результат діяльності окремих воцатних лідерів. В цьому проявлялася традиція протиставлення варварської стихії державній упорядкованості цивілізованих країн.

Пануюча критично-помірквана оцінка угорців поєднувала в собі весь спектр поглядів: зміст одних коливався від повного несприйняття, зневаги та критики до цього народу (він відчувався з боку сучасників подій, які жили поряд з угорцями та страждали від їх набігів), до цілком поміркваного, толерантного ставлення в оцінці угорців, що можна пояснити виключно однобічністю інформації. Відомості про угорців надходили до Костянтина з різних джерел: неусь частку інформації Костянтин отримав від свого батька - імператора Лева VI (886 - 912), іншим джерелом була інформація від візантійського посланця Гавриїла, який був відправлений до угорців з місією у Середнє Подунав'я (приблизно 927 р.), третім джерелом були власне угорці, точніше їх вожді, які відвідали Константинополь у 948 році. Четвертим джерелом були хозарські охоронці та посланці з оточення імператора, які були достатньо проінформовані для того, щоб надати потрібну інформацію, зокрема, про Причорноморський період життя угорських племен. Таким чином, Костянтин мав чи не найбільшу інформацію, яку потрібно було лише зібрати, систематизувати, відшліфувати та й ще подати у потрібному ракурсі в творі.

Цікаво, що для позначення угорців Костянтин Багрянородний вживав етнікони "тюрки" чи "турки". В грецькій письмовій традиції термін "тюрк" ("турк"), на відміну від "маляри", був досить поширеним.

Відомостям про угорців Костянтин повністю присвятив 3-ю, 4-ту, 38-ту, 39-у та 40-у глави свого твору. Автор намагався якомога повніше та яскравіше описати внутрішній устрій угорської плеємної спільноти, визначити схему управління, згадував ряд правителів по відношенню до яких використовував візантійську титулатуру.

Костянтин повідомляв про участь угорських загонів у візантійсько-болгарській війні кінця IX ст. Внаслідок поразок, заваних від візантійсько-угорської військової коаліції, болгарський цар Симеон звернувся за допомогою до печенігів: "... Симеон встановив контакти з пачинакитами з метою нападу на турок і знищення їх. Коли турки відправилися у військовий похід, пачинакити разом з Симеоном прийшли і знищили турок, їх родини і прогнали тих, хто залишився. Турки, після повернення, знайшли свою країну спустошеною і поселилися на землі, в якій мешкують і понині ..." (Багрянородний, 1991, с.167). Про реальні масштаби погрому в Етелькьозі нічого не відомо, але судячи із

змісту повідомлення Костянтина Багрянородного, вони були катастрофічними для угорців. Хоча існують деякі підстави для сумнівів щодо достовірності факту повного спустошення країни угорців і поголового знищення беззахисного угорського цивільного населення. Відомості про погром в Етелькьозу Костянтин отримав від угорських посланців, тобто він представляв в даному випадку суто угорську версію перебігу подій, в достовірності яких, очевидно, імператор не сумнівався. Скоріше за все, в цьому випадку, мова йшла не стільки про реальний історичний факт, скільки про елементи етнічної самосвідомості угорців і їх власне пояснення причин переселення з Північного Причорномор'я (Шушарин, 1997, с.225).

Скоріше за все, погром в Етелькьозі відбувся у 895 році або ж на початку 896 року, саме в цей час спостерігався масовий відхід угорців з театру бойових дій додому, що дозволило болгарам нанести поразку візантійцям під Болгарофітою у 896 році (Златарски, 1972, с.30). Костянтин Багрянородний характеризував угорців після погрому в Етелькьозі як такий народ, який: "... знаходився в пошуках землі придатної для поселення ..." і як такий, що: "... прийшов та вигнав мешканців Великої Моравії, оселився на їх землі, де і живе по сьогоднішній день ..." (Багрянородний, 1991, с.167). Так з 895 - 896 років розпочався завершальний етап переселення угорців з регіону Північного Причорномор'я у Тисо - Дунайську низину. Саме тут угорці поступово переходили до осілого способу життя і саме звідси вони розпочали серію грабіжницьких нападів на різні регіони Європи.

Причини походів мали під собою різноманітне підґрунтя.. Як вказував автор угорського "Аноніму": "... дух угорців в той час потребував захоплення земель, підкорення народів та ратних подвигів ..." (Oromszegy, 1983, old.39). Подібне стверджував автор "Великої Польської хроніки", який теж схильний шукати в діях угорців духовні поштовхи, але в його оцінці та розумінні, угорці шукали в діях Богом, а угорські походи це божа кара та провадження: "... угорці, разом з жінками та дітьми вирішили повернутися у землі панонців, звідки вони родом, і там назавжди оселитися. Але, оскільки бог вирішив покарати саме їх за гріхи інших народів, то вони пішли не прямим шляхом ..., а пішли небезпечним шляхом через Тевтонію, Бургундію, а потім - через Ломбардію, до землі Славонії, по ходу розорюючи міста та проливаючи багато крові ..." (Велика хроніка, 1987, с.55). В даному випадку, автор не критикує, а навіть співчуває угорцям. Очевидно, що польський хроніст вбачав в угорцях одночасно і жертву обрану Богом для покарання і Месію - зброю в руках вищих сил, яка спрямована на грішників Тевтонії та інших вказаних областей. Але, справжні причини походів лежали більше у господарській площині і мали зв'язок з соціальними явищами в угорському суспільстві: постійна потреба в здобичі, зброї, прикрасах, заручниках за які можна отримати солідний викуп, а також реалізація амбіцій окремих вождів та ватажків, які шукали "стартовий капітал" для початку боротьби за першість в Угорській державі. Вони не шукали земель за межами

Дунайської низини, справжня територіальна експансія почалася значно пізніше - після утворення Угорської держави. Але, незважаючи на це, походи відіграли свою роль, як це не дивно звучить - саме через них угорці пізнавали Європу, а Європа їх. Вони були своєрідним фактором у міжнародних відносинах. Моравська держава, Східно-Франкське королівство і навіть сама Візантія змушені були змиритися із втратою земель у Подунав'ї, налагоджувати політичні контакти з новою силою, а постійна "угорська загроза", в тій чи іншій мірі, впливала не лише на хід розвитку, а подекуди і на долю окремих держав регіону.

Угорці здійснили всього близько 50-ти різномасштабних походів у країни Європи. Таку цифру, спираючись на наявні в його розпорядженні, та в розпорядженні європейської історичної науки джерела, називав Д.Дьорфі (Györfy, 1983, s.8). Однак цей дослідник вів відлік походам ще з 862 року, коли основної маси угорців ще не було у Подунав'ї, а в походах приймали участь угорські найманці. Власні походи угорців в Європу почалися лише на початку X століття. Д.Дьорфі припускав, що ініціатором майже всіх угорських походів на Захід виступала Візантія, яка через угорців хотіла поширити свій вплив на слов'ян та Італію (Györfy, 1983, s.8). Окремі загони постійно вторгалися на територію Італії (на яку, до речі, постійно претендувала Візантія), де вони перевіряли військові сили місцевих правителів, які не могли надати належної організованої відсічі і тим самим стимулювали своїми незграбними діями подальші походи угорців в цю країну. Шлях просування угорців по Північній Італії став настільки традиційним, що тут біля містечка П'веді Сакко одна з місцевих доріг просто так і називалася - "strada Ungarorum" - дорога, шлях угорців, а біля міста Местре одне з місцевих полів на якому очевидно відпочивали угорці після подолання гірських перевалів називалося - "campo degli Ungari" - дослівно "табір угорців" (Грот, 1881, с.362). Угорці в походах поводити себе досить агресивно. Жах і відчай охопили всю Північну Італію. Тепер навіть міцні міські мури та монастирі не могли врятувати від угорців. Від того часу залишився уривок молитви мешканців одного з монастирів біля Бергамо: "... збережи нас, Господь, від стріли угорців ..." (Paulet, Szilagyi, 1982, old.300). Цікаво, що угорці фактично не вміли штурмувати міських стін, не володіли відповідним приладдям для цього, але, незважаючи на це, вони робили вдалі спроби захопити такі міста як Бергамо, Падуга і навіть загрожували штурмом Венеції. Скоріше за все, до прилушення Д.Дьорфі про те, що до походів угорців в Італію докладала руку Візантія, яка постачала угорців зброєю, технічним приладдям для облоги міст, а можливо й кораблями, слід відноситися з більшою довірою.

Крім Італії ще одним об'єктом для угорських нападів були території Східно-Франкського королівства та Моравії. За період з 896 до 905 років угорці повністю оволоділи регіоном Середнього Подунав'я та значною частиною Трансильванії, завдяки чому у них з'явилися нові сусіди: на півночі - Моравія та слов'яни Карпат, на заході - Східна марка, на сході - слов'янське та романське населення

Трансильванії, на півдні, за Дунаєм - болгари та хорвати (славонці). Приблизно таку ж саму картину двічі зображував Костянтин Багрянородний у 13-й та 40-й главах свого твору: "... до турків прилягають слідувачі народи: із західного боку від них - Франгія, з північного - пачинакити, а з південного - Велика Моравія, тобто країна Свендоплока, яка зовсім знищена шми самими турками та захоплена ними. Хорвати живуть по сусідству з турками біля гір ... Пачинакити також можуть нападати на турків, розорювати та виходити їм ..." (Багрянородний, 1991, с.53), "... ті міста, які охоплюють всі території розселення турок називаються по іменам, протікаючих там річок: перша річка Тімісіс, друга - Тутіс, третя - Морісіс, четверта - Крісос і ще одна річка - Тица. По сусідству з турками із східного боку - болгари, де їх розводила річка Істр, яку ще називають Дунаєм, з північного боку - пачинакити, із західного - франки, з південного - хорвати ..." (Багрянородний, 1991, с.165). Вказані імператором річки регіону Середнього Подунав'я досить легко ідентифікувати, оскільки їх назви дуже подібні до сучасних: Тімісіс - Теміш, Морісіс - Марош, Крісос - Криш, Тица - Тиса. Сдине виключення становить назва річки Тутіс, яка поки що не має загальноновизначеного прототипу. Усі перераховані гідроніми згодом були запозичені угорцями до своєї мови (Kiss, 1978, old.358). Що стосується місцезнаходження сусідніх з угорцями народів, то тут є кілька невідповідностей щодо справжнього стану речей. Інформація про перебування франків та Франгії на захід від угорців відповідає дійсності. Під назвою "Франгія" слід розуміти землі Східно-Франкського королівства, якщо врахувати, що під "франками" візантійська традиція розуміла і німців, і латинян. Етнікон "франки" не був знайомий угорцям до середини X ст., про це свідчить той факт, що для позначення тогочасного населення Східно-Франкського королівства, угорці запозичили південнослов'янське слово "влах" ("власті"), яким хорвати і словенці називали франків (Klöpner, 1974, s.338). Сусідство угорців з хорватами на півдні теж відповідає реальним фактам, оскільки контакти угорців з мешканцями приморської Хорватії, причому не тільки в районі прикордоння, а і примор'я (від узбережжя Адріатичного моря до гір Капелла і півострова Істрія) у кінці X ст. було безперечним (Melich, 1925-1927, old.226). Вказівка на те, що південним сусідом угорців була Велика Моравія, а північним - печеніги (пачинакити) не має під собою жодної основи, і, скоріше за все, являє собою невідому випадкову помилку автора, або припущення. Очевидно, Костянтин Багрянородний мав на увазі землі в районі Балатону та прилеглих до р.Драва, які справді знаходилися під політичним впливом Великої Моравії часів Святополка, і вони дійсно на деякий час могли опинитися у стані південного сусіда угорців, які завдяки просуванню у межиріччя Тиси та Дунаю в бік Східної марки могли відрізати райони сфери впливу Великої Моравії від основного "материнського" масиву. Що ж стосувалося печенігів на північ від угорців, то наука на сьогоднішній день не володіє жодними відомостями про будь-яке розселення печенігів у IX - X століттях на північ від угорців чи навіть про їх набіги на Дунайську рівнину

через Північні Карпати. Більше того, не має жодних письмових повідомлень про те, що печеніги після переселення угорців у Середнє Подунав'я, взагалі знаходилися з ними по сусідству. Костянтин Багрянородний припускає, що десь на півночі територія розселення печенігів повинна була стикнутися з місцевостями розселення угорців. Інший варіант трактування інформації полягав у тому, що Костянтину Багрянородному було відомо про здатність печенігів нападати на угорців, піднявшись на північ вздовж Дунаю, відповідно - конфлікт між обома народами повинен був відбутися десь на півночі.

Від угорських набігів в цей час страждали не лише країни Західної Європи. Болгарія, щойно утворена Хорватська держава і сама Візантійська імперія становили собою бажаний об'єкт для нападів угорців. Одразу після переселення угорців у Подунав'я, роль природного кордону між ними та народами Балкан відігравала річка Марош, а тісніше, що функцію успадкував Дунай. Однак водні перепони не заважали угорцям активно проникати на території задунайських країн.

На початку 20-х років X століття угорці проникають у межиріччя Драви та Сави, де в цей час йшов процес становлення ранньофеодальної Хорватської держави. Місцевий князь Томіслав (910 - 925) змушений був докласти не аби які зусилля для того, щоб стримувати угорців. Дуклянський літопис зберіг опис тогочасних подій: "... під час правління Томіслава, угорський король Арнад (в оригіналі Аттіла) спримував на нього своє військо щоб розбити його, але король Томіслав ніяк з ним чисельні війни і завжди примушував ворога тікати ..." (Lietoris..., 1950, s.58).

Більш вдалимими були походи угорців на болгар та візантійців. Болгарська держава у першій третині X ст. остаточно виснажилася від війни з Візантією та внутріполітичних протиріч. Вона фактично не захищала свої дунайські кордони, прозорість яких приваблювала угорців. Щоб домогтися повного краху свого ворога, Візантія звернулася до угорців з пропозицією укласти військовий союз. В цьому союзі Імперія вбачала можливість не лише знищити Болгарію, що до речі сприймалося в ромейському суспільстві як само собою зрозуміле, а й нагоду поставити угорців під контроль Візантії, тобто союз мав би у перспективі перерости із суто військового у військово-політичний. Не можна не врахувати й існуючу доктрину зовнішньої політики Візантії, згідно з якою, Середнє Подунав'я розглядалося як частина Візантійської імперії, яка в свою чергу є прямою наступницею Західної Римської імперії, тому правителі всіх прилеглих територій розглядалися лише як такі, що тимчасово володіють своїми країнами лише по милості імператора. Крім болгар Візантія планувала за допомогою угорців покарати і печенігів, які очевидно не дуже хотіли "співпрацювати" з ромеями і проводили незалежну від них політику. З метою закінчення такого, потрібного для Візантії, союзу до угорців була відправлена ціла місія на чолі з кліриком Гавриїлом. Скоріше за все, подорож монаха і переговори відбулися у 927 році, оскільки до цього часу Візантія у своїй боротьбі з болгарами

розраховувала виключно на печенігів і закликати виступати проти своїх союзників Імперія не могла. Але ситуація зазнала суттєвих змін після смерті царя Сімеона і заключення миру між болгарами та печенігами у 927 році. В новій політичній ситуації Візантія була кривно зацікавлена у відволіканні від своїх кордонів об'єднаних сил болгар та печенігів ударами угорців з півночі та заходу. Костянтин Багрянородний так описував завдання переговорного процесу та їх результати: "... коли клірик Гавриїл якимось був посланий до турок і за наказом василевса сказав їм: " Василевс зявляє вам, щоб ви відправилися і прогнали пачинакитів з місцевостей їхніх, а ви розміститися біля царства його і коли я того там мешкаю - все це для того, щоб знаходитися біля царства його і коли я того забажаю, я буду відправляти посланців, які швидко вас знайдуть" - але всі архонти турок відповіли одностайно: "Самі ми не в'яжимося у війну з пачинакитами, оскільки ми не можемо воювати з ними - країна їх велика, багатолюдна, погані вони люди. Не продовжуй більше своїх речей - не до впадоби вони нам ..." (Багрянородний, 1991, с.167). На перший погляд пропозиція візантійців була заманливою, оскільки ставила угорців у привілейоване становище союзників Імперії. Однак сам тон звернення і подальші вимоги являли собою класичний зразок прояву імперських стереотипів, характерних для представників панівних кіл Візантійської імперії. В уяві візантійської еліти ромей являли собою особливий, богообраний народ, закликаний до панування над іншими. Фактично, угорці зводилися до рівня нерівноправного союзника, який повинен бути щасливим вже від того, що на нього звернули увагу з Константинополя. З тексту повідомлення зрозуміло, що угорські вожді відмовилися від пропозицій візантійців. В такому розвитку подій та кінцевих результатах очевидно потрібно вбачати два основні аспекти: по-перше, угорці не піддалися, як це сталося наприкінці IX століття у Причорномор'ї на сумнівні пропозиції, що свідчило про наявність сформованої самостійної, незалежної лінії поведінки угорських лідерів у зовнішній політиці, по-друге, відмова угорців засвідчувала якщо не остаточний крах, то принаймні серйозні невдачі візантійської політики та дипломатії в Середньому Подунав'ї. Однак, офіційно визнати свій провал для візантійців означало підірвати століттями налагоджену складну систему зовнішньополітичних цінностей та основ їх дипломатії. Розуміючи це, Костянтин Багрянородний вирішив обгрунтувати категоричну відмову угорців простою слабкістю останніх та побоюваннями печенігів. Імператор припускає, що: "...рід турок досить наляканий пачинакитами, оскільки вони неодноразово перемогли їх і майже повністю знищили, ... з того часу, турки завжди вважають пачинакитів небезпечними і тремтять перед ними ..." (Багрянородний, 1991, с.167). Дослідник Моравчик Д. повністю підтримував візантійську версію ходу подій і вбачав у поведінці угорців відгомін їх поразки від печенігів в Етелькюзі наприкінці IX століття (Moravcsik, 1958, old.230). Однак пояснити факт того, що через кілька років угорці все ж таки погодилися на військовий союз з візантійцями та спрямували свої загопи проти болгар та печенігів лише простим зникненням

че
пр
зи
ни
м
п
п
-
Е
с
;

"любовань" не можливо. Тобто, вірогідніше за все, як у випадку з мід Гавриїла, так і в новому союзі з візантійцями, слід вбачати прояви самостійної зовнішньої політики угорців, яка на кінець першої третини X століття якоюсь мірою була обумовлена пріоритетами національних інтересів правлячих угорського суспільства, яке знаходилося у стадії формування державності.

Нова угода з імперією була вигідною для угорців. Не виключено, що завдяки кільком вдалим кампаніям 932 року проти болгар, угорцям вдалося поставити під свій політичний контроль територію південної Трансильванії. Більше того, успіхи у Трансильванії підштовхнули угорців до більш рішучих кроків у наступних роках та десятиліттях. У 934 - 943 роках на територію Болгарії було здійснено кілька великих грабжницьких походів. Оскільки болгарини, в силу своєї військової та політичної слабкості, не спромоглися надати відсіч нападаючим, то їм просянічого не залишалося, як перетворити свою територію на "прохідний двір" для угорських загонів, які безперешкодно вторгалися на територію Візантії, а піддавали спустошенню цілі провінції: "... і почали ковати угри з греками, полонили землю Фракійську і Македонську аж до Солуня ..." (ПВЛ, 1950, 21). В 934 році загроза нависла навіть над столицею Візантії, і імператор Роман (919 - 944) серйозно подумував про можливість відкupu від нападаючих. Однак Константинополь від розгрому врятував характер військових походів угорців Головною метою їх нападів як і завжди було не захоплення земель і встановлення політичного панування, а більш прості традиційні - захоплення якомога більшої зброї, дорогоцінностей, худоби, грошей і багатих полонених, за які можна було б отримати викуп (Szekely, 1969, p. 148). Угорці зрештою отримали те, що хотіли - візантійці здійснили тотальний викуп своїх полонених і погодилися заключити мир з угорцями при умові щорічної виплати данини мадьярам. У 943 році послідував черговий набіг і заключення нового перемир'я строком на 5 років.

Після поразки під Аугсбургом (10 серпня 955 р.) угорці назавжди припинили свої набіги на Західну Європу, і відповідно позбулися можливості збагачуватися за рахунок данини та грабування. Про поразку угорців стало відомо і візантійцям, які отримали цю інформацію взимку 955/966 років від посланців Оттона I. Реакція Візантії не примусила довго очікувати - вже починаючи з 957 року Імперія припинила сплачувати угорцям данину. І хоча угорці нападали на Фракію у 958 та 962 роках, однак за ефективністю та масштабістю ці напади були слабким відголосом попередніх.

Останній спалах воєнничості цього народу на Балканах відбувся в останній третині X століття, коли угорські загоми на правах допоміжних військ брали активну участь у походах 967 - 971 рр. на Болгарію та Візантію київського князя Святослава (964 - 972). Таке поєднання зусиль могло бути викликано зобов'язаними сторін під час укладання русько - угорського союзу кінця IX століття (Магнер, 1969, с.75). Крім цього, походи були рішучою відповіддю на політику Константинополя, який натравлював на русичів та угорців орди печенігів. Останнє положення підтверджується словами самого імператора

Святослава Багрянородного: "... починаючи, пов'язані дружбою з василевсом а завдяки його грамотам і подарункам, можуть легко нападати на землі росів і урок, уводити в рабство їх жінок та дітей і розорювати їх землю ..." (Багрянородний, 1991, с.167). Війська Святослава прибули на Дунай у човнах і тому змушені були вступати до бою пішими, але пізніше, при облозі Доростолу у 971 році, русичі воювали на конях. Припускається, що коней для військ Святослава могли постачати угорці, які проголосили київського князя своїм патрархом і під його керівництвом брали участь у битві під Аркадіополем. Невідомо, що допомога провіантом та конями з боку угорців була неодноразова, що підтверджується словами самого Святослава, який мотивував заснування міста Переславець тим, що: "... сюди всі блага йдуть: від греків - золото, вино та овочі..., від чехів та угорців - срібло та кономи (коні), з Русі - віск, мед та медаль ..." (ПВЛ, 1950, с.125). Однак, як відомо, походи Святослава закінчилися не лише крахом його мрії про створення супердержави, а й смертю самого князя. Дісталася і його союзникам - угорцям, яких було розгромлено і витіснено за р. Дунай. Частина полонених угорців була розселена на території Македонії, по берегах р. Вардар.

Поразки угорців під Аугсбургом у 955 р. та на Балканах у 970 р. стали цілком логічним завершенням майже столітньої епопеї їх грабжницьких набігів на західно- та південноєвропейські країни. Політична ситуація кінця X століття суттєво відрізнялася від тієї, яка була на початку століття. Змінилася Європа, з'явилися нові держави та нові політичні центри, формувалася відповідна система міжнародних відносин, яка відображала у своїх основних рисах новий розклад сил у Європі. Тимчасове затихання в Центрі Європи було викликано домовленістю між Візантією та Німеччиною про розподіл сфер впливу. Угода була закріплена шлюбом сина Оттона I - Оттона II з візантійською принцесою Феофаною у 972 році. Угорці опинилися в стороні від великої політики. Більше того, складалося враження, що до них втратили політичний інтерес як Візантія, так і Німецька держава. Все це можна пояснити простим небажанням порушувати крихкий баланс сил, що в свою чергу неминуче викликало б черговий довготривалий конфлікт. Після того, як угорці утворили свою державу, почався новий етап їх взаємовідносин з народами Європи та Візантією, який характеризувався з одного боку конфронтацією, а з іншого - поступовим втягненням угорців у європейську політику, дипломатію та матримоніальні зв'язки.

Література

Багрянородний Константин. Об управленіи имперіей (текст, перевод, комментарий). - М., 1991. - 496 с.
Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI - XIII вв. - М., 1987. - 264 с.
Грот К. Я. Моравия и мадьяры с половини IX-го до начала X-го века. - СПб., 1881. - 436 с.
Затярски В.Н. История на българската държава през средните векове. В 3-х томах. - Т. I. - София, 1972. - 315 с.

- Martner Г.І. Русько - угорської союзу IX ст. у світлі літописів // УДЖ. - 1969. - № 7. - С. 74-84.
 Повесть временных лет. - М. - Л., 1950. - Ч. 1. - 554 с.
 Шушарин В.П. Ранний этап этнической истории Венгрии. Проблемы этнического самосознания. - М., 1997. - 512 с.
 Györfly Gy. Wirtschaft und gesellschaft der ungarer und die Jahrtausendwende. - Bp., 1983. - 328 s.
 Kiss L. Főnévzetek etimológiai szótár. - Bp., 1978. - 389 old.
 Lietopis para Duklyanina. - Zagreb, 1950. - 145 s.
 Moravcsik Gy. Byzantinoturcica. - Bp., 1958. - 250 old.
 Melich I. A honfoglaláskori Magyarország. - Bp., 1925 - 1927. - 326 old.
 Oromszegy O. Anonimus Gesta Hungarorum. - Bp., 1983. - 328 old.
 Pauler Gy., Szilágyi S. A magyar honfoglalás kútforrásai. - Bp., 1982. - 333 old.
 Szekely G. Le rôle d'éléments Magyar et Slave dans la formation de l'Etat hongroise // L'Europe aux IX - X siècles. - Varsovie, 1969. - P.225.

The Hungarian peoples of the Middle Danube region in the reports of Constantinus Porphyrogenitus and in the external plans of Byzantine Empire of the X- th century

Summary

In the present article examining of the historical period of the end of IX - X centuries. In these time Hungarian tribes under attacks of their enemies, forced migrate in the Middle Danube region. Here Hungarian peoples collided with influence of the Great Byzantine Empire. These state created of the system of relations with Hungarian peoples. One of the Byzantine Emperor - Constantinus Porphyrogenitus wrote treatise "De administrando imperio", where in details and impartial give an account of basis relations between Byzantine Empire and Hungarian peoples of the Middle Danube region.